

УДК: 378.14:796.011.3(09)

Володимир ШАФРАНСЬКИЙ

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ТУРИСТСЬКОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

***Резюме.** Статтю присвячено проблемі підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму. Розглянуто сутність понять «освіта», «навчання», «професійна освіта», «спортивно-оздоровчий туризм». Доведено необхідність підготовки кваліфікованих кадрів у сфері спортивно-оздоровчого туризму, розкрито основні вимоги, які висуваються до фахівців сфери туризму. Проаналізовано особливості туристської освіти у вищих навчальних закладах та запропоновано базові принципи й напрямки розвитку спортивно-оздоровчого туризму.*

***Ключові слова:** освіта, навчання, туристична діяльність, професійна освіта, спортивно-оздоровчий туризм, підготовка фахівців.*

Volodymyr SHAFRANSKYI

BASIC REQUIREMENTS FOR SPECIALISTS IN THE SPHERE OF TOURISM AND PECULIARITIES OF TOURISM EDUCATION IN HIGHER EDUCATION

***Summary.** The article is devoted to the training of future specialists of sports health tourism. The the concepts of «education», «training», «professional education», «sports tourism» are considered. The necessity of training of qualified personnel in the field of sports health tourism, which is caused by the fact that the tourism industry needs specialists who can work independently and creatively, generating competent innovation, new ideas and proposals, demonstrating a willingness to successfully implement them in a competitive environment are proved.*

The basic requirements that apply to specialists in tourism are solved; the peculiarities of tourism education in higher education are analyzed. It was found that the existing system of education, including curricula and programs in disciplines do not include specific training of highly qualified specialists for work in the field of sports and recreational activities.

It is proved that the training system for tourism must be multifaceted, slender, flexible, mobile, so that in the shortest possible time it will be able to respond to any changes in the tourism market and basic principles and directions of development of sports health tourism are proposed.

***Key words:** education, training, tourist activity, professional education, sports health tourism, training specialists.*

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток нашої держави, процеси глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства визначили принципово нові вимоги до професійної підготовки фахівців, зокрема в сфері туризму. Це зумовлено тим, що туристській галузі потрібні спеціалісти, які б могли працювати самостійно і творчо, генеруючи компетентні нововведення, свіжі ідеї та пропозиції, демонструючи при цьому готовність успішно реалізовувати їх в умовах конкуренції. Успішність реалізації практичних туристських завдань залежить, у першу чергу, від підготовки фахівців. У межах вітчизняної туристичної галузі чітко визначився окремий вид діяльності – спортивно-оздоровчий туризм, де відчувається гостра нестача саме таких кваліфікованих кадрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зарубіжні дослідники туристської діяльності С. Венхилл, Д. Гилберт, Г. Данн, В. Коен-Скалі, К. Купер, Д. Наш, П. Пірс,

Д. Флетчер, С. Шанва наголошують, що туризм теоретично санкціонує соціальні, моральні тенденції, затверджуючи тим самим свою благородну гуманістичну місію – сприяти духовному вдосконаленню суспільства, будучи впливовим чинником розвитку особистості. Отже, туризм є унікальним засобом самоосвіти і самовиховання.

Дослідженню педагогічних технологій професійної підготовки майбутніх фахівців туризму приділяється увага у працях таких науковців, як С. Батищева, І. Зязюна, Н. Ничкало, Л. Романишиної, В. Сластьоніна, А. Суценка, Б. Шияна та інших. Теоретичні й методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму та її особливості розглядають І. Балабанова, І. Зорін, В. Квартальнов, А. Конох, В. Федорченко та інші. Але практично не дослідженим є питання готовності працівників сфери туризму до спортивно-оздоровчого туризму, що спонукає до підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах України.

У професійній підготовці майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму існує низка суперечностей між соціальним замовленням суспільства на фахівця туристської галузі, спроможного професійно й компетентно організувати роботу зі спортивно-оздоровчого туризму, і відсутністю такої підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах України; вимогами до рівня підготовки майбутніх фахівців туристської сфери та їх практичною готовністю до спортивно-оздоровчої діяльності; необхідністю професійної підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах і відсутністю науково обґрунтованих теоретичних і методичних засад її забезпечення. Ці суперечності підсилюють актуальність проблеми професійної підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Мета статті полягає у розкритті сутності основних вимог, що висувуються до фахівців сфери туризму та особливостей туристської освіти у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Туризм має багаторічну історію. Міжнародним співтовариством були вироблені принципи і норми, що регулюють цю сферу. Ці правила зафіксовані у двосторонніх договорах держав, рішеннях Всесвітньої туристичної організації. Туристська діяльність у сфері міжнародних відносин регулюється загальними принципами міжнародного права. У ХХ столітті відбулися корінні глобальні зміни в світі, до яких належать: прискорення економічного і технічного розвитку, зростання всебічних зв'язків між народами і континентами. Крім цього, за допомогою засобів зв'язку (радіо, телебачення, комп'ютерна мережа) нові форми соціального і політичного життя швидко стають надбанням усього цивілізованого світу [1; 2].

Туристична діяльність в Україні, в тому числі й спортивно-оздоровча, здійснюється відповідно до норм загального законодавства. Саме законодавчі та нормативно-правові документи регулюють організацію та проведення масових, спортивно-оздоровчих заходів. До таких документів належать Конституція України, Господарський кодекс України та закони України: «Про захист прав споживачів» «Про охорону культурної спадщини», «Про порядок виїзду із України і в'їзду в Україну громадян України», «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про державний кордон України», «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про рекламу», «Про страхування» тощо. Згідно із вищезазначеними нормативно-правовими документами здійснюється також і організація та проведення спортивно-оздоровчого туризму.

Невід'ємною частиною сфери туризму є система туристської освіти в будь-якій країні. В Україні ця система знаходиться в стані становлення, як і вся система вищої професійної освіти.

У науковій літературі під освітою розуміється процес і результат оволодіння системою наукових знань та пізнавальних умінь і навичок, формування світогляду та інших якостей особистості [3]. А під навчанням – цілеспрямований процес взаємодії того, хто навчає (викладача, вчителя) та того, хто навчається [4, с. 37]. У процесі навчання здійснюється освіта людини.

Якщо освіта взагалі – це процес і результат оволодіння системою наукових знань, то професійна освіта – це процес і результат оволодіння специфічними знаннями, вміннями та навичками, що необхідні для оволодіння певною професією (зокрема організатор туризму) та кваліфікацією [5].

Професійна освіта є цілеспрямованим процесом навчання і виховання в інтересах особистості, держави, суспільства, супроводжується констатацією відповідності майбутнього фахівця певним державним освітнім рівням [6, с. 319]. За нашим розумінням – це професійна компетентність, що складається з різних блоків знань, умінь і навичок. Вона вирішує такі завдання:

- вчити, щоб повністю виконати соціальне та економічне замовлення щодо підготовки достатньої кількості фахівців туризму необхідної якості;
- вивчення, узагальнення й упровадження найкращих зразків вітчизняного та зарубіжного досвіду професійної туристичної освіти;
- розроблення нових методів, засобів, форм і систем навчання, що будуть сприяти створенню необхідної навчально-методичної бази для підготовки персоналу, який здатний вирішувати завдання галузі туризму [5].

З огляду на міжнародну значущість України як нової незалежної держави в Європі, інтеграційні процеси на європейському ринку, значущість професійної освіти, як однієї з найважливіших сфер суспільної діяльності, уряд України прийняв низку заходів для її реорганізації.

Для вирішення завдань, що стоять перед сферою туризму, в Україні було створено кілька вищих навчальних закладів II – IV рівнів акредитації, які готують фахівців для цієї галузі: Київський університет туризму, економіки і права, Інститут туризму профспілок України, Ліцей туризму, а також у традиційних навчальних закладах були відкриті факультети з підготовки фахівців для сфери туризму: Київський державний торгово-економічний університет, Київський інститут «Слов'янський університет», Київський державний університет культури і факультети туристичної спрямованості у навчальних закладах Харкова, Полтави, Львова, Тернополя та інших.

При аналізі програм і вивченні змісту навчання на факультетах, що готують фахівців для сфери туризму, необхідно відзначити загальні принципи побудови навчальних планів і програм. Вони відповідають трьом напрямкам для різних факультетів: географічних, економічних, культурологічних. Усього таких навчальних закладів в Україні на сучасному етапі розвитку близько 75.

Але ця кількість не постійна, тому що виникають нові навчальні заклади, окремі факультети в традиційних навчальних закладах і одночасно зникають ті з них, котрі не витримали вимог нових суспільно-політичних і економічних ринкових умов існування й розвитку.

Однією з проблем освіти на сучасному етапі є нестача висококваліфікованих кадрів, фаховий рівень яких відповідав би сучасному рівню. Саме цій галузі приділяють увагу не тільки передові в економічному плані країни, але й регіони, що розвиваються.

На нашу думку, вища педагогічна школа повинна готувати фахівця, який глибоко усвідомлює своє значення у суспільстві щодо виховання фізично і психічно здорового підростаючого покоління, спроможного дати суспільству людину демократичного світогляду, яка буде дотримуватися громадянських прав і свобод, з

повагою ставитися до традицій, культур, віросповідань і мов спілкування народів світу. Ми погоджуємося із твердженням Н.Г. Ничкало, що якість вищої освіти значною мірою визначається оновленням змісту навчання в системі неперервної професійної освіти, кооперуванням вищих навчальних закладів і виробництва в підготовці кадрів нової генерації [7, с. 8].

Проведений аналіз особливостей підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах показує, що наявна система навчання, в тому числі навчальні плани та програми з дисциплін, не враховують специфіки професійної підготовки висококваліфікованого фахівця для роботи у сфері спортивно-оздоровчої діяльності. Пріоритетними напрямками реалізації зазначених завдань є: оновлення змісту вищої туристської освіти, запровадження ефективних педагогічних технологій, створення чіткої системи методичного та інформаційного забезпечення вищої школи; забезпечення високої якості вищої освіти та професійної мобільності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці шляхом інтеграції вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації, наукових установ та підприємств; запровадження гнучких освітніх програм та інформаційних технологій навчання [8, с. 25].

Підготовка фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму повинна орієнтуватися на особливості туристської діяльності загалом, і спортивно-оздоровчого туризму, зокрема.

Важливою складовою роботи в галузі соціально-економічної політики країни є подальший розвиток спортивно-оздоровчого туризму.

Спортивно-оздоровчий туризм – це самостійна й соціально орієнтована сфера, спосіб життя значного прошарку суспільства; ефективний засіб духовного й фізичного розвитку особистості; виховання дбайливого відношення до природи, взаємовиховання й взаємоповаги між народами й націями.

Соціальний спортивно-оздоровчий туризм як пріоритетна сфера державної підтримки в останні роки став охоплювати ширші соціально-незахищені верстви суспільства: людей з обмеженими життєвими можливостями, сиріт, родин з низькими грошовими доходами, дітей і юнаків, молодь і родину в цілому.

У світовій практиці розвитку туризму спортивно-оздоровчий туризм є унікальним суспільним явищем. Феноменом цього масового спортивного руху є те, що при мінімальній підтримці держави він успішно може існувати в складних економічних умовах сьогоdnішнього дня. Цьому сприяє висока доступність, у тому числі й матеріальна, спортивного туризму для всіх категорій і вікових груп населення, а також придатність великої частини території України для туристських заходів.

Базовими принципами й напрямками розвитку спортивно-оздоровчого туризму повинні стати:

- створення цілісної системи взаємодії людини й природного середовища його перебування, що дозволяє гармонійно вирішувати завдання оздоровлення населення й збереження природи засобами спортивного туризму;

- виділення, в першу чергу, масових туристських заходів пішохідного й змагального характеру для дітей і молоді, що активно використовують природне середовище найбільш доступних і традиційних туристських районів країни, якими є Карпати, Поділля та інші;

- консолідація дій органів виконавчої й законодавчої влади всіх рівнів, у тому числі органів самоврядування, організацій, суспільних об'єднань і громадян на розроблення й реалізацію комплексних програм, спрямованих на розвиток спортивно-оздоровчого туризму;

- міжвідомчий принцип керування й розвитку спортивного туризму, що дозволяє включити всі вікові й соціальні групи населення країни: дітей, школярів, студентів, сиріт, людей з обмеженими життєвими можливостями тощо, а також родину в цілому, як альтернативи існуючої сьогодні у відомчій системі керування, в якій не

перебувають, наприклад, місця сімейного туризму, як однієї із природних і ефективних технологій здорового суспільства;

– добре продумана й зважена система безпеки при проведенні екскурсій, походів, підготовці кадрів і інших заходів спортивно-туристського характеру;

– максимальне охоплення самого масового прошарку потенційних аматорів подорожей за місцем проживання, роботи й відпочинку, тобто там, де гостро поставлено питання профілактики наркоманії, алкоголізму й злочинності;

– використання можливостей спортивного туризму для вирішення великого числа суспільно корисних і прикладних завдань, що супроводжують при реалізації цілей руху й інтересів, які перебувають у сфері інших міністерств і відомств, у тому числі й для використання можливостей спортивно-оздоровчого туризму при розвитку екстремального туризму в країні (стратегія й тактика туризму, досвідчені гідів-провідники й інструктори, каталоги маршрутів і природних об'єктів, нове спорядження тощо) [9].

Розвиток фізичних, психічних якостей особистості, її соціального та духовного здоров'я може забезпечуватися шляхом використання засобів фізичного виховання та фізкультурно-оздоровчої роботи. Беручи до уваги глибину перетворень та значні зміни в соціально-політичному й економічному становищі України, зазначимо, що саме це зумовлює наявність високих вимог до професійної підготовки фахівців фізичної культури та спорту.

На сучасному етапі специфіка підготовки кадрів полягає в тому, що має місце перетин завдань, цілей і потреб інфраструктури комерційного туризму (підготовка гідів-провідників, у тому числі для екстремальних і пригодницьких турів); системи порятунку міністерства надзвичайних ситуацій (підготовка рятувальників); системи освіти (підготовка викладачів спортивного туризму у вищих навчальних закладах); управлінської туристської інфраструктури (підготовка директорів туристських клубів, працівників туристських регіональних держапаратів, туристських працівників національних і природних парків), муніципальної влади (підготовка тур-організаторів) [9].

Специфіка професійної діяльності фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму полягає в тому, що:

1) спортивно-оздоровча діяльність спрямовується на формування здорового способу життя, моральне та фізичне оздоровлення, патріотичне виховання молодого покоління і підготовку до служби в Збройних силах України;

2) фахівець зі спортивно-оздоровчого туризму має бути людиною, здатною не тільки до організації туристських походів, розв'язання технічно-тактичних проблем спортивно-оздоровчого туризму, а й до виконання педагогічної, психологічної, юридичної, геологічної, дослідницької, медичної діяльності;

3) фахівець зі спортивно-оздоровчого туризму має виконувати різноманітну змістовно-корисну діяльність (історико-краєзнавчу, патріотичну, оздоровчу тощо). Все це підтверджує необхідність визначення його нової функції професійної діяльності – фізкультурно-спортивно-туристської, спрямованої на фізичний розвиток людини, збереження її здоров'я, задоволення потреб в активному дозвіллі [5].

Однак у системі підготовки фахівців ще багато недоліків: недостатня увага приділяється практиці, мало фахівців, що читають спецкурси з туризму, відсутні

спецкурси з іноземних мов для сфери туризму. Усі ці недоліки мають пояснення, тому що ця галузь є новою, знаходиться в процесі становлення, не сформований належний досвід і традиції. Відчувається потреба у фахівцях-викладачах, навчальних посібниках.

Усе це несе на собі яскраво виражений економічний відтінок, тому що країна відчуває гострий дефіцит фінансових інвестицій. Тим більш необхідним стає потреба у вітчизняних учених, фахівцях, викладачах, видавцях. Потрібно звернути увагу на Європу, розвинені в туристичній сфері європейські країни, що вже пройшли тернистий шлях у створенні своєї національної туристської освіти.

Висновки. Система підготовки кадрів для сфери туризму повинна бути багатоплановою, стрункою, гнучкою, мобільною, щоб у максимально короткий термін вона була спроможна реагувати на будь-які зміни на туристичному ринку, була здатна успішно перешикуватися і сприяти тому, щоб туристська сфера стала однією із найприбутковіших галузей національної економіки.

Conclusions. Thus, on the basis of the analysis of this problem, we have concluded that the training system of tourism must be multifaceted, slender, flexible, mobile, so that in the shortest possible time it will be able to respond to any changes in the tourism market in order to be successfully reconstructed and help ensure the tourist sector to be one of the most profitable sectors of the national economy.

Використана література

1. Фукуяма, Фр. Глобалізація безконечна / Фр. Фукуяма // Незалежн. культурол. часопис. – Львів, 2000. – № 19. – С. 36.
2. Bull, A. The economies of travel and tourism / A. Bull // Great Britain: Pitman Publishing, 1991. – P. 78 – 89.
3. Державна національна програма «Освіта» [Електронний ресурс]; «Україна XXI століття». – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/tpart07/isx07484.htm>
4. Кремень, В.Г. Особистісно-розвивальне навчання як науковий пріоритет [Текст] / В.Г. Кремень // Учитель. – 2001. – № 11 – 12. – С. 36 – 43.
5. Конох, А.П. Сутність та структура професійно-педагогічної компетентності як найвищого рівня педагогічної майстерності [Текст] / А.П. Конох // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків: ХДАДМ (ХХП), 2004. – Вип. 12. – С. 20 – 28.
6. Конох, А.П. Особливості спортивно-оздоровчого туризму та їх врахування в підготовці майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах [Текст] / А.П. Конох // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту імені М.П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2004. – Вип. 1. – (Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики).
7. Ничкало, Н.Г. Педагогіка вищої школи: крок у майбутнє: моногр. [Текст] / Н.Г. Ничкало; за ред. Н.І. Ничкало. – К.: Віпол, 1999. – 450 с.
8. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособ. для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров [Текст] / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, М.В. Моисеева, А.Е. Петров; под ред. Е.С. Полат. – М.: Изд. центр «Академия», 2010. – 358 с.
9. Федорченко, В.К. Методичні аспекти неперервної туристської освіти [Електронний ресурс] / В.К. Федорченко. – Режим доступу: www.ecologylife.ru/tyrizm-kurort

Отримано 4.11.2015